

BODA ZOLTÁN¹

A büntetőeljárások gyorsításának igénye egyes alapvető jogintézmények árnyékában

I. Bevezetés¹

Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 6. cikkének 1. pontja a tisztességes eljárás fogalmi elemei között rögzíti az észszerű időn belüli elbírálást a független és pártatlan bíróság, a tisztességes és nyilvános tárgyalás, valamint a nyilvánosan kihirdetett ítéletet követelménye mellett.

Az új Be. megalkotása és hatálybalépése előtt a büntetőeljárásban korántsem új keletű problémaként merült fel a büntetőperек – olykor indokolatlan – elhúzódása, annak ellenére, hogy nem csupán társadalmi igény, hanem alapvető követelmény a büntetőügyek észszerű időn belül történő elbírálása. Az eljárások elhúzódásának problémája, az eljárások gyorsítása iránti igény egy régóta megoldásra váró kérdés, tekintettel arra, hogy folyamatos kihívást jelent a büntető igazságszolgáltatások számára.²

Az igazságszolgáltatás a „legnagyobb bünt” azzal valósítja meg, ha az elkövetett bűncselekményre csak évekkel később ad választ. A késedelem veszélyezteti az eljárás sikerét, a kiszabott büntetés, az alkalmazott intézkedés várhatóan képtelen lesz a megfelelő eredményt elérni, értelmét, hatékonyságát veszti, vagyis rontja a nevelő hatást, és csökkenti az igazságszolgáltatás tekintélyét.³

A büntető igazságszolgáltatás gyorsítása azonban nem járhat a tisztességes eljárás sérelmével, vagyis

a hatékonyság nem állhat szemben a jogbiztonsággal. Ez némiképp ellentmondásosnak hat, hisz a jogbiztonság a jogállamiság szerves része, utóbbi azonban nemcsak az elkövetett bűncselekmények minél eredményesebb üldözését követeli meg, hanem elvárja az államtól, hogy e tevékenysége során tisztelje az alapvető jogokat és biztosítsa védelmüket.

Jelen tanulmányban arra (is) igyekszem felhívni a figyelmet, hogy az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog megvalósítása kapcsán az államnak a nemzet-

közi egyezményekből és a belső, alkotmányos normákból következően egyensúlyt kell teremtenie a tisztességes eljáráshoz való jog egyéb vetületei között is. A normák megalkotása során figyelemmel kell lennie az eljárás minél gyorsabb befejezése iránti össz-társadalmi és természetesen terhelti igényre, ez azonban nem járhat olyan megoldások bevezetésével, amelyek miatt az eljárás már nem minősülne tisztességesnek.⁴

Az észszerű időn belüli elbírálás követelményét abba az új aspektusba szeretném helyezni, hogy az új büntetőeljárás törvény eljárás gyorsítását célzó rendelkezései szoros kapcsolatban állnak az (észszerű időn belüli bírósági eljáráshoz való) alapjoggal, azonban más jogosultsággal vagy érdekléssel is összefüggésbe hozhatóak még. Rá szeretnék világítani arra, hogy a büntetőeljárások időszerűségi mutatóinak javítása nem feltétlenül mindenekfelett álló cél kell, hogy legyen, hanem egy – ugyanakkor kétségtelenül markáns – szempont több egyéb fontos nézőpont mellett.

Számos büntetőeljárás jogintézmény vagy alapelv összefüggésbe hozható az időszerűséggel. Ezekből kiragadom az előkészítő ülés jogintézményét, hogy az miképp szolgálja a Btk. 79. §-ában írt büntetési célok kiteljesedését. Továbbá az említett jogintézményt összefüggésbe hozom a pártatlan bíróhoz való jog és az ártatlanság vélelmének kérdéskörével is egy olyan alkotmánybíróági határozat beépítésével, amelynek alapját egy több vádlott ellen, anyagi jogilag egymáshoz szorosan kapcsolódó elkövetési magatartásai miatt folyó büntetőeljárás képezte. Kitérek a korlátozott felülbírálat jogintézményére is, hogy az észszerű határidőn belüli elbíráláshoz való jog milyen viszonyba hozható a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog to-

¹ PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

² JUNG Noémi: Az időszerűség biztosításának eszközei, különös tekintettel az egyezségre. Ügyészek Lapja, 2019/4–5., 69. oldal.

³ LAJTÁR István: A fiatalokkal szembeni büntetőeljárások időszerűségének vizsgálatáról. Ügyészek Lapja, 2008/4., 5. oldal.

⁴ ANTALI Dániel Gábor: Az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárás törvény külön eljárásai. Eljárásjogi Szemle, 2018/3., 22. oldal.

vábbi részjogosítványait képező tisztességes tárgyaláshoz való joggal és a terhelt önrendelkezési jogával. Végezetül pedig számba veszem a funkciómegosztás elvét is, hogy a vádlott terhére történő bizonyításnak – ami egyértelműen kihat az időszerűségre, hiszen megnöveli a bizonyítási eljárás tartamát – miképp lehet helye.

II. Az előkészítő ülés

Ezzel kapcsolatban egy sajátos megvilágításba szeretném helyezni a 2020. évben nagy port kavart, K. Gábor, Magyarország egykori perui nagykövetének „pedofilügyét”.

Kritizálták az azóta már – a vádlott és védője által enyhítésért bejelentett fellebbezés visszavonása okán – jogerőre emelkedett elsőfokú határozatot a kiszabott büntetés enyhe volta okán. Ennek egyik oka az is lehet, hogy talán a bíróság nem kommunikálta kellő súllyal a közvélemény felé (nyilván azért is, mert a közérdeklődés csúcán az ítélet még nem volt jogerős), hogy mik voltak azok a morális-erkölcsi szempontok, amelyek a büntetés kiszabásához vezettek. Azonban érdekes volt az eset kapcsán, hogy alapvetően a jogász hivatás tagjai „megvédtek” a bíróságot, miszerint az új Be. 504–505. §-ai alkalmazásával a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát elfogadta és ebből következően törvényesen járt el a szankció mértékének meghatározásakor, mivel a Be. 565. § (2) bekezdése alapján nem szabhatott ki hátrányosabb büntetést, mint amelyet az ügyész által az 502. § (1) bekezdése alapján előterjesztett indítvány tartalmazott.

Érdekes lehet a Be. 504. § (3) bekezdését – mely szerint ha a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának feltételi fennállnak, a bíróság a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozatát végzésével elfogadja – megvizsgálni abból a szempontból, hogy vajon az „elfogadja” kifejezés kötelezőséget ír-e elő a bíró számára. Büntetéskiszabási szempontból firtatva úgy tenném fel a kérdést: amennyiben az ügyész – a bíró megítélése szerint – törvényes, de túlzottan enyhe büntetés kiszabására tesz indítványt, azonban a beismerő nyilatkozat elfogadásának feltételi fennállnak, ennek ellenére van-e valamilyen lehetősége a bírónak arra, hogy az ügyész által indítványozottnál súlyosabb, általa „igazságosnak” vélt mértékű szankciót alkalmazhasson?

Az a bíró, aki a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásának feltételei – Be. 504. § (2) bek. a)–c) pontok – fennállásának ellenére tárgyalásra tűzi az ügyet (pl. arra hivatkozik, hogy a beismerés mégsem önkéntes⁵) önkényesen jár el. Másfelől a Be. 565. § (2)

bekezdése is egyértelmű választ ad: még a tárgyaláson sem szabható ki súlyosabb büntetés annál, mint amit az ügyész az előkészítő ülésen indítványozott.⁶

Az előkészítő ülésen tett beismerő nyilatkozat elfogadása után kiszabandó büntetéshez kapcsolódóan megfogalmazódhat, hogy vajon lehet-e abban a helyzetben a bíróság, hogy az ügyész büntetés mértékére tett – törvényes, de a bíró megítélése szerint nem „igazságos” – indítványa „hibáját kiküszöbölve”, a beismerő nyilatkozat elfogadásának feltételei fennállásának ellenére valamilyen módon kikerülje a mértékes indítvány miatti kötöttséget?

Egyfelől – lásd a fentebb kifejtettek szerint – nincs is rá lehetőség, de ha még lenne is, még akkor is feltehető ellenérvként, hogy a bíróság akkor is igazodjon az ügyészi indítványhoz, hiszen miért akarjon súlyosabb büntetést a bíróság, ha az ügyész feladata az állam büntetőigényének érvényesítése (és nem a bíróságé). Ezt azonban azzal kell mérlegre tenni, hogy a bíróságoknak pedig az Alaptörvényben meghatározott feladata az igazságszolgáltatás és így áttételesen a társadalmi közérdeklődés, közmegegyezés védelme és kifejezése.

Az ügyész tehát jelenleg abba a helyzetbe kerülhet, hogy döntően uralhatja a kiszabandó büntetés mértékét. Érdekes, hogy éppen a büntetéskiszabásnál – ahol „kicsúcsosodik” a büntetőeljárás – eltérést meg nem engedve kötve van a bíróság az ügyészi indítványhoz (ellentétben a bizonyítási eljárás menetének alakításával). Ez egyfelől a bírák részéről kíván szemléletváltást, másfelől viszont az ügyészi jogkörbe tartozó büntetéskiszabási indítványhoz való kötöttség miatti esetleges támadások (kritikák) kapcsán a bíróságoknak nagyobb feladatot kell vállalnia a közvélemény hiteles tájékoztatásában.

A „mértékes” ügyészi indítvány jogintézménye valóban csak akkor érheti el a jogalkotó által kívánt célját (az eljárások gyorsítása), ha valóban beismerésre ösztönzi a tényleges elkövetőket. Ez pedig csak akkor érhető el, ha az előkészítő ülésen kiszabott joghátrány ténylegesen elmarad a tárgyaláson kiszabott büntetéstől. Nem állítható azonban megalapozottan álláspontom szerint az, hogy ez a társadalom értékítéletével összeegyeztethető.

Mert ugyebár az előkészítő ülés jogintézménye nagyban hozzájárult a büntetőeljárások időszerűségi mutatóinak javulásához, azonban ezzel felvállalta a jogalkotó annak kockázatát is, hogy az előkészítő ülésen a beismerő vádlottakkal szemben kiszabandó enyhébb büntetések társadalmi megítélése nem annyira kedvező és ez lehet, hogy nagyobb mértékben

Ezen képesség vizsgálata pedig mindenképp szakértői bizonyítást kíván (tárgyaláson).

⁶ Abban az esetben lenne lehetőség súlyosabb büntetés kiszabására, ha a bírónak kétely merül fel, hogy a vádlott ugyan a vádirati minősítés szerint tesz beismerő nyilatkozatot, azonban ezen minősítés az iratok tartalma alapján helytelen (más bűncselekményt ismer be, mint az eljárás ügyiratai alátámaszthatnak) és ennek okán a tárgyaláson kell felvenni bizonyítást, melynek eredményeként megváltozik a minősítés – pl. halált okozó testi sértés kapcsán tesz beismerő nyilatkozatot, de a bizonyítás alapján emberölést kell megállapítani.

⁵ Ráadásul a Be. 504. § (2) bekezdés b) pontja a beismerés önkéntessége mellett a vádlott beszámítási képességének vizsgálatát is előírja egyidejűleg.

kedvezően befolyásolja a társadalom igazságszolgáltatásba vetett bizalmát, mint az, ha az eljárások elhúzódnak.

III. Pártatlan bíróhoz való jog (és az ártatlanság véelme)

A Fővárosi Törvényszék tanácsa az előtte 7.B.254/2020. szám alatt folyamatban lévő ügyben a vádirati tényállás szerint a III. rendű vádlott 2016-ban közölte a VI. rendű vádlottal, hogy ismerőse, a későbbi I. rendű vádlott politikai kapcsolatain keresztül el tudja intézni, hogy vegyék előre egy Budapest XI. kerületi önkormányzati ingatlan bérletének pályázata során. Ennek fejében 100 000 forintot kért, amit a VI. rendű vádlott ki is fizetett a III. rendű vádlottnak. A III. rendű vádlott elküldte az I. rendű vádlottól korábban kapott lakásigénylési nyomtatványokat a VI. rendű vádlottnak, azonban a pénzt nem továbbította az I. rendű vádlottnak, hanem magára költötte. Az ügyészség ezen vádpont vonatkozásában a Btk. 299. § (1) bekezdésébe ütköző befolyással ütékezés büntette miatt emelt vádat a III. rendű vádlottal szemben, és a Btk. 298. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző befolyás vásárlásának büntette miatt a VI. rendű vádlottal szemben.

A VI. rendű vádlott az előkészítő ülésen a bűnösségét a vádirattal egyezően beismerte, lemondott a tárgyaláshoz való jogáról, ezzel egyidejűleg terhelően nyilatkozott a III. rendű vádlotról, akinek a pénzt átadta. A III. rendű vádlott a bűnösségét nem ismerte el, védekezéséül annyit terjesztett elő, hogy a pénzt valóban átvette a VI. rendű vádlottól, de ezt nem befolyás érvényesítése érdekében.

A bíróság az előkészítő ülésen úgy ítélte meg, hogy a Be. 503. § (2) bekezdésének, 504. § (1)–(6) bekezdéseinek és 505. § (4) bekezdésének az alkalmazása, figyelemmel a beismerő vádlott és a nem beismerő vádlott bűncselekményei egymással való szoros összefüggésére, az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és XXVIII. cikk (1)–(3) bekezdései megsértéséhez vezetne, ezért a büntetőeljárást felfüggesztette, és egyidejűleg bírói kezdeményezéssel fordult az Alkotmánybírósághoz.

A Be. 503. § (2) bekezdése szerint ha az eljárás több vádlott ellen folyik és az elkülönítés egyéb feltételei fennállnak, a bíróság az ítélet kihirdetése érdekében az előtte folyamatban lévő ügyeket a bűnösségét beismerő vádlott tekintetében elkülönítheti.

Az indítványozó bírósági ítélet szerint a Be. nem tesz különbséget a bűnösség beismerésének elfogadhatósága tekintetében a között, hogy egy vagy több vádlott szerepel az ügyben, és aszerint sem, hogy utóbbi esetben az egyes vádlottak ellen ugyanazon bűncse-

lekmény különböző, de anyagi jogilag egymáshoz szorosan kapcsolódó elkövetési magatartásai miatt folyik-e az eljárás. A konkrét ügyben vád tárgyává tett befolyással ütékezés és befolyás vásárlása esetében a bíróság a befolyást vásárló beismerésének elfogadásával szükségszerűen véleményt mond egyúttal a befolyással ütékezésről is, hiszen az egymozzanatú cselekmény két elkövetési oldaláról beszélünk.

Az indítványozó utalt arra is, hogy az eljáró bírónak tartózkodnia kell az olyan megnyilvánulástól és magatartástól, amelyből pártatlanságának a hiányára lehet következtetni, és attól is, hogy az eljárás résztvevőiben a pártatlanságát érintő észszerű kételyt ébresszen. Kifogásolta, hogy nincs olyan rendelkezés, amely szerint az előkészítő ülésen a bűnösség kérdésében egyes vádlottakról döntést hozó bíró a további eljárásból – azaz a tárgyalási szakból – ki lenne zárva, ezért álláspontja szerint azon többvádoltas büntetőügyekben, ahol a vádlottak cselekvősége szorosan összefügg, és az elkövetési magatartás egymást kiegészíti, sérül a pártatlan bírósághoz való alapvető jog, ha a bírói tanács az előkészítő ülésen az ügy iratai alapján a vádlott beismerését elfogadja, majd ezt követően ugyanazon bírói tanács folytatja a tárgyalást a bűnösségét el nem ismerő vádlottak vonatkozásában, amelyben a bizonyítás körét ugyanazon ügyiratok képezik.

Az indítványban az Alkotmánybírósághoz forduló felvetette azt is, hogy a bíróság a beismerő vádlottal szemben – akár elkülönítést követően, akár anélkül – az előkészítő ülésen nyomban ítéletet hozhat, miközben a beismeréssel nem érintett vádlottak tekintetében az eljárást folytatja. Kizáró rendelkezés hiányában pedig ugyanazon bírói tanács jár el a tárgyalási szakban, folytatja le a bizonyítást és hoz ítéletet, aki az előkészítő ülésen már megnyilvánult a rendelkezésre álló bizonyítékok tekintetében, hiszen úgy értékelte, hogy azok alátámasztják a beismerő vádlott esetében a bűnösség kimondását. Így a beismerés elfogadásakor a védekező vádlottal szemben a bíró úgy folytatja az eljárást, hogy a bűnösség tekintetében a másik vádlott felelősségéről előzetesen már döntött.

Az indítvány kapcsán az Alkotmánybíróság 26/2021. (VIII. 11.) AB határozatában arra kérdésre, hogy a bíró több különböző természetű funkciót lát-e el ugyanabban a büntetőeljárásban, amikor az előkészítő ülésen a vádlott(ak) beismerő nyilatkozatát elfogadja, és ezen vádlott(ak) vonatkozásában ítéletet hoz, majd az eljárást folytatja, és az egyéb vádlott(ak)at érintő ítélethozatallal zárja, nemleges választ adott.

Kifejtette, hogy a bíró az adott eljárásban nem tölt be több eljárásbeli pozíciót pusztán amiatt, ha az előkészítő ülésen egy vagy több vádlott, majd a tárgyalás eredményeként a további vádlott(ak) büntetőjogi felelősségéről ítélekeznek és a vizsgált esetben nem áll fenn olyan funkcionális természetű aggály, amely

az eljáró bíró pártatlansága tekintetében objektíve igazolható kételyeket támasztana. Az előkészítő ülés elsődleges funkciója a testület szerint az, hogy a tárgyalás érdemi és koncentrált előkészítésére az ítélkező bíróságnak lehetősége legyen és a jogalkotói szándékkal állna ellentétben, ha az előkészítő ülést folytató bíró a tárgyalás tartására nem kapna lehetőséget.

A többes eljárás kérdéskörét érintően az Alkotmánybíróság annak a kérdésnek az eldöntéséhez, hogy képes-e pártatlanul eljárni a bíróság a bűnösséget be nem ismerő terhelt ügyében, ha a bűnösséget beismerő terhelt nyilatkozatát az eljárás korábbi szakaszában, az előkészítő ülésen már elfogadta, és az alapján a beismerő terhelt büntetőjogi felelősségét megállapította (amennyiben a vádlottak cselekvősege szorosan összefügg és az elkövetési magatartás egymást kiegészíti), az az előkészítő ülésen folytatott korlátozott bizonyítás természetét vizsgálta.

Az Alkotmánybíróság szerint az előkészítő ülésen – annak speciális céljára figyelemmel – a bűnösség beismerése körében a büntetőjogi felelősséget nem érintő, korlátozott terjedelmű bizonyításra van csak lehetőség. A bizonyítás célja az eljárás ezen szakaszában mindössze az, hogy a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásáról vagy a beismerő nyilatkozat elfogadásának megtagadásáról – a Be. 504. § (2) bekezdése alapján – megalapozott döntést tudjon hozni. A bíróságnak ugyan meg kell kísérelnie, hogy feltárja a vádlott beismerése és saját korábbi vallomása vagy akár az ügyiratok közötti ellentmondást is, azonban az előkészítő ülés nem szolgálhat az ellentétes bizonyítékok ütköztetésére. Az előkészítő ülésen a bíróság mindössze a beismerés törvényi feltételeinek a meglétét ellenőrzi.

Az Alkotmánybíróság pedig mindezekből azt a következtetést vonta le, hogy nem áll fenn olyan objektív körülmény, amely a bíróság döntéshozatalát az egyéb terhelteket érintően szükségszerűen meghatározná, és amely miatt a bíró pártatlansága megkérdőjelezhetővé válna, mivel az előkészítő ülésen – a Be. 167. § (4) bekezdése szerinti bizonyítékértékelési tevékenység hiányában – nem folytatható olyan bizonyítás, amelynek eredményeként a beismerő terhelt bűnösségével összefüggésben a bíróságnak, az eljáró bíróság bármely tagjának saját meggyőződése alakulhatna ki, ezért nincs is olyan előzetes bírói álláspont sem, amely miatt sérülhet a pártatlanság látszata. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint utóbbi a bűnösséget be nem ismerő terhelt büntetőjogi felelősségének a vizsgálatában még akkor sem kérdőjelezhető meg, ha a vádlottak cselekvősege szorosan összefügg, és az elkövetési magatartás egymást kiegészíti. Ennek kapcsán arra is hivatkozott az Alkotmánybíróság, hogy ha a bűnösséget be nem ismerő terhelt ennek ellenére úgy véli, hogy az eljáró bírótól az ügy elfogulatlan megítélése egyéb okból nem várható, a Be. 14. § (1) bekezdés e) pontjára hivatkozással az ügyben eljáró

bíróval szemben kizárási okot jelenthet be, végső esetben pedig alkotmányjogi panasz előterjesztésével az Alkotmánybíróság előtt is lehetőség nyílik a pártatlanság szubjektív tesztjének az alkalmazására.

A fenti határozattal kapcsolatban két kritikai jellegű észrevétel fogalmazható meg.

Az első ahhoz kapcsolódik, amikor az Alkotmánybíróság érvelésében azt emelte ki, hogy az előkészítő ülés elsődleges funkciója – a jogalkotó szándéka szerint – az, hogy a tárgyalás érdemi és koncentrált előkészítésére az ítélkező bíróságnak lehetősége legyen és ezen jogalkotói szándékkal állna ellentétben, ha az előkészítő ülést folytató bíró a tárgyalás tartására nem kapna lehetőséget. E legutóbbi érveléssel szemben érdemes azért megjegyezni, hogy **a jogalkotói cél megvalósulása vagy meg nem valósulása önmagában nem mérlegelhető érv az abszolút jogként elismert tisztességes eljárás követelményével szemben.** Az érvelési hiba itt abban áll, hogy az AB határozat szakjogi érvekkel igyekszik az alapjogi kérdést alátámasztani.⁷

A második pedig abban áll, hogy **az Alkotmánybíróság az indítványozó bíró másik lényegi felvetésére érdemben nem is reagált, ami az észszerű időn belüli eljáráshoz való joggal volt kapcsolatos.** Ugyanis az indítványozó bíró azt vette fel, hogy a Be. 504. § (2) bekezdésében szereplő feltételek között nem szerepel olyan, amely azzal lenne összefüggésben, hogy az eljárásban más vádlottak a beismerő vádlott nyilatkozatával ellentétes védekezést terjesztenek elő. Ezzel összefüggésben arra hivatkozott az indítványozó, hogy a bírói gyakorlat egységes abban a körben, hogy a beismerés elfogadása nem tagadható meg pusztán amiatt, mert vannak olyan bizonyítékok is (pl. más terhelt vallomása), amely nem cseng egybe a beismeréssel. Ez alól kivételt képez az az eset azonban, amikor a bizonyítékok teljes egészében ellent mondanak a beismerésnek, mivel ilyenkor az anyagi igazság érvényre jutása érdekében az elfogadást meg kell tagadni. Megemlítette azt is az indítványozó, hogy ugyanakkor a bírói gyakorlat abban is egységet mutat, hogy nem lát lehetőséget arra, hogy a többvádoltas ügyekben pusztán amiatt tagadja meg a beismerés elfogadását, mert egyes vádlottak tagadásban vannak, míg mások védekeznek. A Be. 503. § (2) bekezdése kifejezetten megengedi az egyes beismerő vádlottakra vonatkozó ügyelkülönítést és a beismerés elfogadása nem függhet olyan pertaktikai megfontolástól sem, amikor azért tagadja meg az eljáró bíró az elfogadást, mert a beismerő vádlottat később tanúként akarná kihallgatni a vádlott-társak bűnösségének bizonyításához. Az indítványozó kifejtette, hogy ha a bíróság a törvényben felsorolt feltételeken túl diszkrecionálisan többletfeltételt támaszt az el-

⁷ <https://jogaszegylet.hu/jogelet/a-buntetoeljarasi-torveny-szerinti-elokeszito-ules-torvenyi-felteteleit-es-a-biro-partatlansaganak-kovetelmenyet-vizsgalta-az-alkotmanybirosag/> (2022. március 10.).

fogadáshoz, ez ütközik a beismerő vádlottak észszerű időn belüli eljáráshoz való jogával és jogos érdekeivel is.

Álláspontja szerint ugyanis a bíróság kétféle döntést is hozhat, amelyből az egyik, hogy a beismerés elfogadását a védekező vádlott-társra figyelemmel megtagadja, ez azonban sértené a beismerő vádlott vonatkozásában az észszerű időn belüli elbíráláshoz való jogot és közvetve a jogbiztonság elvét.

Álláspontom szerint az indítványozó ezen utóbbi felvetése, vagyis annak esetleges mérlegelési körbe vonása, hogy a beismerés elfogadása függ(het) a terhelt észszerű időn belüli eljáráshoz való jogával, teljes mértékig elvetendő.

IV. Korlátozott felülbírálat

A korlátozott felülbírálattal összefüggésben a 19/2021. (V. 27.) AB határozatot szeretném felhívni, amelyben a testület megállapította, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvényellenességet idézett elő azáltal, hogy a Be. 590. § (5) bekezdésében nem az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelményeknek megfelelően szabályozta az ítélet fellebbezéssel nem érintett része tekintetében a felülbírálat kiterjesztésének a lehetőségét. Ezért az AB felhívta az Országgyűlést, hogy jogalkotói feladatának 2022. január hó 31. napjáig tegyen eleget.

A testület ugyanis arra az álláspontra helyezkedett, hogy az indítvánnyal támadott rendelkezés, amely nem teszi lehetővé a felülbírálat hivatalból történő kiterjesztését valamennyi olyan eljárási szabálysértés esetén, amelyek az ítélet jelentős súlyú és másodfokon kiküszöbölhetetlen hibáját eredményezhetik, a tisztességes tárgyaláshoz való jog aránytalan korlátozását valósítja meg. Tehát a Be. kifogásolt szabályozása a másodfokú bíróságot súlyos és orvosolhatatlan hibát magában hordozó, törvénysértő ítélet hatályban tartására kötelezi, ezáltal pedig a tisztességes tárgyaláshoz való jog lényeges tartalmát korlátozza.

Az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy a jogalkotó azon megoldása, amelynek értelmében a felülbírálat hivatalból kiterjesztését a másodfokú bíróságnak megengedi az abszolút hatályon kívül helyező eljárási szabálysértések kapcsán, de nem engedi meg a relatív hatályon kívül helyező eljárási szabálysértések esetében, összhangban áll-e a tisztességes tárgyaláshoz való jogból fakadó követelményekkel.

A testület a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog, az ennek részjogosítványát képező tisztességes tárgyaláshoz való jog, az észszerű határidőn belüli elbíráláshoz való jog és a terhelt önrendelkezési jogának egymáshoz való viszonyát mérlegelte.

Rámutatott, hogy a szabályozás indítvánnyal támadott eleme korlátozza a tisztességes tárgyaláshoz való jogból fakadó követelmények érvényesülését, hiszen a korlátozott felülbírálat során leszűkíti a törvénysértő rendelkezések orvoslásának lehetőségét az abszolút eljárási szabálysértésekre, kizárva abból a relatív hatályon kívül helyező eljárási szabálysértéseket. Ezért a kifogásolt rendelkezést az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt általános alapjog-korlátozási teszt keretében értékelte, figyelembe véve a korlátozás igazolására az igazságügyi miniszter által felhívott alapjogokat, mégpedig az észszerű időn belüli eljáráshoz való jogot és a fellebbezésre jogosultak önrendelkezési jogát.

Az Alkotmánybíróság a tisztességes tárgyaláshoz való jog és az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog egymáshoz való viszonyát illetően kizárólag azt állapította meg, hogy a felülbírálat relatív eljárási szabálysértésekre történő kiterjesztése nem készletti tétlenségre a másodfokú bíróságot, melyből következően az észszerű idő követelményének sérelme fel sem merülhet. Elmulasztotta azonban annak vizsgálatát, hogy a felülbírálat ily módon történő kiterjesztése a hatályon kívül helyezések számának növekedését eredményezheti, mely egyértelműen kapcsolatba hozható az észszerű időn belüli elbíráláshoz való joggal.⁸

A határozat kevésbé egyeztethető össze az új büntetőeljárási törvény koncepciójával, amely éppen azt a célkitűzést fogalmazta meg, hogy szükséges hangsúlyosabbá tenni a terhelti beismerés konzekvenciáit az eljárások gyorsítása⁹ és a hatályon kívül helyezések¹⁰ számának csökkentése mellett. A kódex szellemiségének egyik legfontosabb, szemléletváltást is megkövetelő eleme tehát az, hogy az ítélet perjogilag lehet megalapozott még az esetlegesen a valóságtól eltérő tények megállapítása mellett is.

Összességében megkérdőjelezhetőnek tartom a testület azon kívánalmát, hogy a felülbírálat a jelenlegi „automatikus” hatályon kívül helyezési okok mellett olyan esetkörökkel bővüljön, melyek keretében egyedi bírói mérlegelés tárgyát képezi a relatív eljárási szabálysértések vizsgálata annak ellenére is, hogy nem jelentettek be fellebbezést azokra hi-

⁸ BAGOSSY Mária: A hatályon kívül helyezés megváltozott szabályai. Jogorvoslat a hatályon kívül helyező végzés ellen” in *Mailáth György Tudományos Pályázat 2019. Díjazott dolgozatok* (Budapest: Országos Bírósági Hivatal 2019) 247. oldal.

⁹ Ficsór Gabriella szerint az új eljárási kódex a büntetőeljárás gyorsítását és egyszerűsítését kívánja elősegíteni, emellett egy időálló büntetőeljárási rendszer megteremtésére törekszik. FICSÓR Gabriella: A készülő új büntetőeljárási kódex margójára. *Büntetőjogi Szemle*, 2015/1–2., 26. oldal.

¹⁰ Már a törvény kodifikációs munkálatainak megkezdése előtt számos tanulmány és vizsgálat született a másodfokú bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának anomáliáiról. Lásd például: Kúria Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport (2012.El.II.E.1/6.) Összefoglaló vélemény; BALLA Lajos: Bővítés vagy szűkítés. Gondolatok a kasszációs jogkör jövőjéről. In: ELEK Balázs – MISKOLCZI Barna (szerk.): *Úton a bírói megújulás felé. A készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja*. Debrecen: Printart-Press, 2015. 96–97. oldal; MÁRKI Zoltán: A büntetőeljárás törvénye. In: VÖKÖ György (szerk.): *Tanulmányok Polt Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, HVG-ORAC, 2015. 178–182. oldal.

vatkozással. Utóbbi körülményből ugyanis az a következtetés vonható, hogy a fellebbezésre jogosultak számára a relatív hibát hordozó döntés nem sérelmes, nem jár olyan jogkövetkezménnyel, melynek kiküszöbölését kívánják. Megjegyzendő, hogy az ügyész is – közvádloi funkcióban – kötelezett a terhelt érdekeinek védelmére.¹¹ Az Alkotmánybíróság által megfogalmazott elvárásból fakadóan, ha olyan eljárási szabálysértést észlel, amely a Be. 609. § (1) bekezdése értelmében lényeges hatással van az eljárás lefolytatására, a bűnösség megállapítására, a bűncselekmény minősítésére, a büntetés kiszabására, illetve az intézkedés alkalmazására, akkor fellebbezést kell bejelentenie.

Amennyiben a korlátozott fellebbezés eseteiben a terhelt akarata (*önrendelkezési joga*) ellenére kerülne sor relatív eljárási szabálysértés okán a felülbírálat terjedelmének hivatalbóli kiterjesztésére, úgy az az eljárások indokolatlan elhúzódását eredményezheti. Tehát nem csupán az önrendelkezési jog, hanem az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog is a felülbírálat kiterjesztése, ily módon pedig a tisztességes tárgyaláshoz való jog primátusa ellen szól. Utóbbi maradéktalan érvényesülése ugyan magával vonhatja a relatív perjogi hibák kiküszöbölését, azonban a másodfokú bíróság felülbírálati tevékenységének az Alkotmánybíróság által elvárt mértékű kiterjesztése a korlátozott fellebbezés és a korlátozott felülbírálat jogintézményének kiüresítéséhez vezet, amellett, hogy eltérő bírósági gyakorlatok kialakulásának veszélyével is jár.

A korlátozott fellebbezés ellenére kiterjesztett felülbírálat terjedelmének alsó határát a *favor defensionis elve* adja, vagyis, hogy ilyen esetben sem kerülhet sor az ítélet terhelte kedvezőtlenebb végkimenetellel járó megváltoztatására. Felső határát pedig éppen a hivatalból vizsgálendő, feltétel nélküli hatályon kívül helyezésre okot adó eljárási szabálysértések képezik.

Az Országgyűlés ugyanakkor a fentiekben írt megfontolásokat is figyelembe véve tett eleget az AB határozatában foglalt felhívásnak és 2022. március 1. napjával módosította a Be. 590. §-át.¹²

Ezzel a jogalkotó az AB határozat miatt ugyan, de kissé visszanyúlt a régi Be.-hez, amikor a bírói mérlegelést szélesebb körben engedte be annak eldöntésébe, hogy mely esetekben indokolt a hatályon kívül helyezés (relatív eljárási szabálysértés esetén). Az új Be. koncepciójához és szellemiségéhez mérten ezt visszalépésként értékelhetjük, amely egyfelől lehet, hogy kedvezőtlenül hat a kívánatos egységes joggyakorlat kialakítására, másfelől pedig nem segíti érdemben az anyagi igazsághoz való közelebb kerülést sem, ha „pusztán” relatív hiba miatt kerül sor a

kasszációra. Kérdéses persze, hogy majd mit fog mutatni a gyakorlat ebben a tekintetben.

V. Funkciómegosztás

Az új Be. egyik másik markáns módosítása a bizonyítás általános szabályai között a 164. §-ban így rendelkezik:

(1) A vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli.

(2) A bíróság a tényállás tisztázása során bizonyítékot indítvány alapján szerez be.

(3) **Indítvány hiányában** a bíróság bizonyíték beszerzésére és megvizsgálására **nem köteles**.

A Kúria az EBH 2019.B.23. számú elvi határozata értelmében a bíróság hivatalból is elrendelhet bizonyítást. A Kúria a Bfv.I.1323/2018/20. számú határozatában foglaltakat elvi határozati formában fenntartva kiemelte, hogy „a bíróság által hivatalból elrendelt bizonyítás a bizonyítás eredményének a terhelt terhére vagy javára esésétől függetlenül is törvényes. Ilyetén megkötést nem tartalmaz a büntető-eljárási törvény, ami egyébiránt ellent is mondana annak a törvényi parancsnak, hogy a bíróságnak (is) valóságghú tényállásra kell alapoznia a döntését. Továbbá a bíróság által hivatalból elrendelt bizonyítás osztja az indítványra elrendelt bizonyítás sorsát, hiszen abban teljességgel megegyeznek, hogy a bizonyításnak általában nincs előre kiszámítható eredménye.”¹³

Markáns álláspontot fogalmazott meg a 20/2020. (VIII. 4.) AB határozathoz fűzött különvéleményében Pokol Béla alkotmánybíró:

„[A] többségi határozat indokolása végigvezeti a hazai büntetőeljárási szabályozást 1973-tól indulóan napjainkig a *bírói aktív bizonyítási tevékenység visszaszorulása* tekintetében, párhuzamosan azzal, hogy a szabályozásváltozás ezt a vádlói tevékenység területére utalva a *bíróságnak egyre inkább már csak a prezentált bizonyítás értékelését hagyta meg*. [...] Épp a bizonyításértékelés semlegessége és a bíróság pártatlanságának szélesebb terjedelme miatt megítélésem szerint az Alkotmánybíróságnak ezt a törvényi szintű változást pozitívan kell értékelni, lévén a mi feladatunk e téren alapvetően a pártatlan bíráskodás alkotmányos védelmét célozza az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése alapján. *Am az aktív bizonyítási tevékenységnek ezen általános visszaszorulása közben az a szabályozás, mely törvénynek megfelelőnek ismeri el azt is, hogy a prezentált bizonyítékok mellett a bíró hivatalból már nem kezdeményez további bizonyítást, de*

¹¹ 422/B/1999. AB határozat, ABH 2004, 1316, 1321.; ANTALI Dániel Gábor: Az észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jog és az új büntetőeljárási törvény külön eljárásai. *Eljárási Szemle*, 2018/3., 28. oldal.

¹² 2021. évi CXXXIV. törvény egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódóan egyéb törvények módosításáról, 192. §.

¹³ 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat [56] bek.

ugyanúgy azt is, ha némelyik bíró mégis kezdeményez ilyet saját maga is indítvány nélkül, felveti a zsinórmértékű egységes bírászkodás eltűnésének veszélyét. Mivel pedig a szelektíven lehetséges pástra lépésnek vagy ettől eltekintésnek sok eltérő motivációja lehet az egyes bíróknál és bíróságoknál, így ez a nyitva hagyó szabályozás a támadott törvényhely, a Be. 164. § (3) bekezdése révén alaptörvényi aggályokat erősít meg számomra a bírói pártatlanság védelme szempontjából.

Ebből következően én inkább hajlottam az indítványnak helyt adásra, és megsemmisítettem volna a támadott törvényhelyet, vagy egy alkotmányos követelménnyel olyan alkotmánykonform értelmezést írtam volna elő a bíróságok számára, mely a hivatalból való bizonyítaskiegészítést kizárja a lehetőségeik közül.¹⁴

Megállapítható tehát, hogy dönthet úgy is a bíróság, hogy amennyiben az ügyész által előterjesztett bizonyítás nem eredményezi a büntetőjogi felelősség megnyugtató megállapíthatóságát, úgy felmentésről határoz, de dönthet másképp is (ezzel itt megteremtve annak a lehetőségét, hogy ahogy korábban fogalmaztam: „kiküszöbölje az ügyészi hibát”), a bíróság hivatalból elrendel bizonyítást a valósághű, „igazságos” tényállás megállapítása érdekében – aminek akár már elítélés is lehet az eredménye.

A kérdéskörrel kapcsolatosan elvi jelentőségű megállapításokat tett a Debrecen Ítéletábrla is.

A Debreceni Ítéletábrla Bhar.IV.662/2019/11. számú ítéletének alapjául szolgáló ügyben az első fokon eljáró járásbíró az I. r. és II. r. vádlottakat a társtettesként elkövetett csalás büntette [Btk. 373. § (1) bekezdés, (4) bekezdés a) pont] miatt emelt vád alól felmentette, míg a másodfokon eljáró törvényszék az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta. Az I. r. és II. r. vádlottakat bűnösnek mondta ki és a vádlottakat 1-1 év szabadságvesztés-büntetésre ítélte, melynek végrehajtását 2-2 évi próbaidőre felfüggesztette.

A harmadfokon eljáró Debreceni Ítéletábrla azonban a törvényszék ítéletét megváltoztatta és a vádlottakat felmentette a következők alapján.

Az ítéletábrla szerint elsősorban a másodfokú eljárásban lefolytatott bizonyításhoz köthetően **azzal, hogy részbeni megalapozatlanság észlelése elenére ügyészi indítvány hiányában döntően bizonyítás lefolytatásával helyesbítette és egészítette ki a tényállást**, olyan relatív eljárási szabálysértés(ek) történt(ek), amely ugyan nem adhatta alapot a másodfokú ítélet hatályon kívül helyezésére, de hatással volt a ténybeli revízióra, azaz a másodfokú bíróság ténymegállapítási tevékenységére.

A jogorvoslati eljárásban irányadó felülmérlegelés tilalmára kivezette az érvelést (indokolást), az ítéletábrla az alábbiakat rögzítette a bizonyítás ál-

talános szabályaival összefüggésben a funkciómegosztás alapelvéről.

A bíróság főszabályként ügyészi indítvány hiányában nem végez, főként nem a vádlott terhére olyan eljárási cselekményt, különösen bizonyítást, mely a vádat erősíti. Ez következik a fegyverek egyenlőségének, de különösen az eljárási feladatok megosztásának elvéből (Be. 5. §).

Az ítéletábrla szerint a bizonyításra vonatkozó általános normák helyes értelmezése alapján **a bíróság a vádlott terhére kizárólag ügyészi indítványra bizonyít, annak viszont az ártatlanság vélelmének elvéből fakadóan nincs akadálya, hogy a vádlott javára akár indítvány hiányában is folytasson bizonyítást.** Az ítéletábrla álláspontja szerint azonban terhes bizonyítás nem folytatható vádlói indítvány nélkül. **A Be. szabályrendszerét végig átható jogalkotói szándék, hogy a bíróság hivatalból ne bizonyítson a vád javára,¹⁵ mert a Be. 164. § (1) bekezdése szerint ez kétségbevonhatatlanul vádlói feladat.**¹⁶

A határozat rögzítette, hogy a másodfokú eljárás szabályai között a Be. – a korábbi törvényekhez képest kardinális változtatásként – az 593. § (4) bekezdésében írja elő, hogyha a megalapozatlanság nyilvánvalóan a Be. 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei nem alkalmazhatók.

Az ítéletábrla felhívta, hogy a legfontosabb kizáró szabályt azonban a Be. 593. § (1) bekezdés c) pontjában írtak alkotják. E törvényhely szerint a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalma, ténybeli következtetés vagy az ügyészség által indítványozott bizonyítás alapján az elsőfokú bíróság által megállapított tényállástól eltérő tényállás megállapításával

¹⁵ Az Alkotmánybíró szerint „[...] [A] büntetőeljárásnak esszenciális eleme a valóság kiderítésének – a valósághű tényállás megállapításának – az igénye. Az objektív, materiális igazság felderítésére való törekvés nem jelenti azt, hogy a bíró átvonná a vádképviseletet, tehát, hogy a vádló és az ítélkező funkció egybeolvadna. Megfelelő garanciák mellett az aktívabb bírói közreműködésre épülő eljárási rendszer éppúgy alkotmányos lehet, mint a bírónak a vád bizonyításában passzívabb szerepet szánó szabályozás {3046/2019. (III.14.) AB határozat, Indokolás [61]}.

¹⁶ A 3242/2012. (IX. 28.) AB határozat a Be.-nek a bíró által hivatalból elrendelt bizonyításra vonatkozó szabályai alkotmányosságát vizsgálva rámutatott: „[...] [a] bíró által elrendelt bizonyítás tehát a tényállás maradéktalan felderítését, azaz a büntetőjogi felelősség felőli megalapozott döntéshez szükséges adatok hiánytalan megállapítását célozza. A tényállás felderítése azonban nem azonos a bűnösség szükségszerű bizonyításával. Az Alkotmánybíró rámutat arra, hogy a bíró által – indítvány hiányában, tehát hivatalból történő – bizonyítás éppúgy vezethet a terhelt ártatlanságát, azaz a védekezést alátámasztó bizonyíték beszerzésére, mint a vád igazolásához. [...] A bizonyítékok e láncolatában a bíró által elrendelt, önmagában a vádat alátámasztani látszó bizonyítás szükségessé teheti egy újabb bizonyítási eszköz igénybevételét, amely – megfordítva a bizonyítási eljárás irányát – immár a védelem pozícióját erősíti. [...] A vizsgált szabály a tényállás teljes körű felderítését, ezen keresztül pedig a megalapozott bírói döntést, azaz az objektív igazság megállapítására irányuló törekvést segíti.” Az Alkotmánybíró tehát azt állapította meg, hogy a Be. azon rendelkezése, amely a bíró számára lehetővé teszi a bizonyítás hivatalból – azaz erre irányuló vádlói, avagy védői indítvány hiányában – történő elrendelését, nem sérti a tisztességes eljárás és a védelemhez való jogot, nem ellentétes a funkciómegosztás elvével, a vád és a védelem közötti egyensúlyt nem érinti (3242/2012. (IX. 28.) AB határozat, Indokolás [26]–[28], [30]).

¹⁴ 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat [109]–[110] bek.

az elsőfokú bíróság által felmentett vádlott bűnösségét állapíthatja meg a részbeni megalapozatlanság kiküszöbölésével. Az 1998. évi XIX. törvényhez (régi Be.) képest a bíróság szerint ez a Be. egyik leghangsúlyosabb változtatása a másodfokú eljárásban, mely megteremtette a vádlott terhére az ún. ténybeli nagyreformációt. *A részbeni megalapozatlanság bizonyítás útján történő kiküszöbölésével a vádlott terhére az elsőfokú ítélettől eltérő és a felmentett vádlott bűnösségét megalapozó tényállás megállapítására azonban kizárólag akkor kerülhet sor, ha arra az ügyész indítványt tesz.* Ilyen indítványt pedig az ügyészség a fellebbezésében és a másodfokú eljárásban nem terjesztett elő.

Az ítéletábra kitért a felülmérlegelés tilalmára, melyet a Be. 593. § (2) bekezdése szabályoz: a másodfokú bíróság csak azokkal a tényekkel kapcsolatban értékelheti az elsőfokú bíróságtól eltérően a bizonyítékokat, amelyekre bizonyítást vett fel, kivéve ha az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítást érintő ügyiratok tartalma vagy ténybeli következtetés alapján a vádlottat [az (1) bekezdés b) pontja alapján] felmenti vagy az eljárást megszünteti. Az ítéletábra álláspontja szerint a vádlott javára a bizonyítékok bizonyítás nélkül is értékelhetők eltérően a másodfokú eljárásban, de csak a terhelt javára szólan.¹⁷

¹⁷ Ezt támasztják alá az ítéletábra egy másik határozatában foglaltak, mely szerint ha a tényállás részben megalapozatlan, akkor van szó kiegészítésről (ami a hiányzó ténymegállapítás pótlása), vagy helyesbítésről (ami a meglévő ténymegállapítás módosítása, mellőzése), mindehhez felhívandó a Be. 593. § (1) bekezdésének a) pontja. A kiegészítés és helyesbítés történhet az iratok tartalma, ténybeli következtetés vagy bizonyítás felvétele útján, és a bíróság eltérően értékelheti azzal a ténnyel kapcsolatos bizonyítékokat, amelyekre bizonyítást vett fel [Be. 593. § (2) bekezdése]. Viszont a kiegészítés, helyesbítés csak a meglévő tényállásba illeszkedő ténymegállapítást eredményezhet, attól eltérően nem. Következésképpen, ha a tényállás megalapozatlansága ezúton kiküszöbölhető, akkor az szükségszerűen hatályon kívül helyezést eredményez. Ez alól egy kivétel van: ha eltérő tényállás állapítható meg az iratok tartalma, ténybeli következtetés vagy bizonyítás felvétele útján, és ennek alapján a vádlott felmentésének vagy az eljárás megszüntetésének van helye [Be. 593. § (1) bekezdésének b) pontja]. Ennek az sem akadálya, hogy a másodfokú bizonyítás alapján megállapított új tények ellentétbe kerüljenek az elsőfokú tényállás egyéb részeivel. Ebben a kivételes esetben mód van olyan ténnyel kapcsolatos bizonyítékok eltérő értékelésére is, amelyekre a másodfokú bíróság bizonyítást nem vett fel. Ez esetben tehát nem érvényesül a Be. 593. § (2) bekezdése. Ha eltérő tényállás megállapítására van törvényi lehetőség, akkor az magában foglalja a bizonyítékok eltérő értékelését, a teljes felülmérlegelést. Ugyanakkor eltérő tényállás megállapításának törvényi lehetősége nélkül a bizonyítékok eltérő értékelése csak korlátozott törvényi lehetőség, ugyanis annak eredménye összhangban kell, hogy álljon a módosítandó tényállással. Az eltérő tényállás megállapításának alapvető feltétele, hogy maga a tényállás megalapozatlan legyen (BJD 8349). Ha pedig a tényállás megalapozott, akkor még felmentő határozat érdekében sem lehet eltérő tényállást megállapítani pusztán a bizonyítékok eltérő értékelésével (BJD 7761., 8377.). A mérlegeléssel megállapított tényállás támadása a bizonyítékok felülmérlegelésével, illetve annak útján nem lehetséges. (Debreceni Ítéletábra Bf.I.246/2020/9. szám). Mindezzel összefüggésben célszerűnek tartom megjeleníteni a Kúria álláspontját is, amely szerint megalapozatlanság kiküszöbölésének (a reformációs jogkörnek) eltérő a terjedelme a másodfokú, illetve a harmadfokú eljárásban. A másodfokú bíróság akár – a törvényi korlátok között felülmérlegeléssel – eltérő tényállást is megállapíthat [Be. 593. § (1) bekezdés b) és c) pont, (3) bekezdés]. A harmadfokú bíróság viszont a tényállás csupán kiegészítheti (az abból hiányzó ténymegállapításokat pótolhatja) és helyesbítheti (a meglévő ténymegállapítást módosíthatja, mellőzheti). A két terjedelem közti különbség lényege, hogy a kiegészítés, helyesbítés csak a meglévő tényállásba illeszkedő ténymegállapítást eredményezhet, attól eltérően nem. Ami pedig kívül esik a harmadfokú bíróság – másodfokú bírósághoz képest szűkebb – reformációs jogkörén, az értelemszerűen a hatályon kívül helyezési kasszációs jogkörbe tartozik [Be. 625. § (4) bekezdés,

A vádlott terhére azonban felülmérlegelésre csak bizonyítás útján kerülhet sor, melynek feltétele az ügyészi indítvány.¹⁸

Az ítéletábrai határozat rögzítette, hogy a másodfokú bíróság ítéletének indokolásában egyértelműen nyomon követhető, hogy az általa észlelt megalapozatlanságot a törvényszék bizonyítás által kívánta kiküszöbölni, más módon ugyanis a bizonyítékok nem lettek volna eltérően értékelhetők. Az pedig kétségtelen, hogy a másodfokú bíróság a bizonyítékokat – a vádlottak terhére – eltérően értékelte. Elvi élel hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a **vádlottak terhére szólan bizonyításra a már részletezettek szerint ügyészi indítvány hiányában nem kerülhetett volna sor, ezáltal a felülmérlegelés tilalmának elve is sérült.**

Az ítéletábra arra a következtetésre jutott, hogy az eljárási szabálysértéssel lefolytatott bizonyítás eredményeként a másodfokú bíróság által megállapított tények a tényállás részét nem alkotják, azokat eljárási jogi okból ki kellett rekeszteni, a harmadfokú bíróság pedig nem alapíthatta döntését az eljárási szabálysértéssel felvett bizonyításra, és az alapján a másodfokú bíróság által megállapított tényekre. Ebből következően pedig a harmadfokú eljárásban irányadónak elfogadott tényállás alapján nem lehetett okszerűen következtetést vonni I. r. és II. r. vádlottak bűnösségére.

Ezen határozat szerint tehát hivatalból nem lehet bizonyítást elrendelni a vádlott terhére.

Ezzel ellentétesen foglalt ugyanakkor állást az ítéletábra egy másik határozatában¹⁹ a következők szerint:

A Debreceni Ítéletábra Bf.I.240/2020/80. számú határozata szerint a bíróságnak valóságghú tényállásra kell alapoznia a döntését [Be. 163. § (2) bekezdés].²⁰ A valóságghú tényállás azt jelenti, hogy azok

EBH 2018.B.13.]. További lényeges különbség, hogy a másodfokú bíróság a tényállást akár a tárgyaláson felvett bizonyítás alapján is kiegészítheti, míg a harmadfokú bíróság csupán az iratok alapján, illetve ténybeli következtetés útján egészítheti ki a tényállást, tehát bizonyítást nem vehet fel és ennek érdekében tárgyalást sem tarthat (Kúria Bhar.I.1.218/2018.).

¹⁸ Ugyanerre a következtetésre jutott a Fővárosi Ítéletábra is, még a régi Be. szabályait értelmezve is: „[A]z elsőfokú eljárásban a vádlottra legkedvezőbb döntés, büncselekmény hiányában felmentő ítélet született, mely a másodfokú eljárásban kedvezőbb már nem lehet, a beszerzendő végrehajtási terv a vádat alátámasztó bizonyítéknak minősülne. Amennyiben a bíróság a jelenleg rendelkezésre álló adatok ismeretében beszerezné, a vádlottat terhelő bizonyíték beszerzése iránt intézkedne hivatalból, mely a funkciómegosztás elvét, a vádlott pártatlan ítékezéshez való jogát is sértené” (Fővárosi Ítéletábra Bf.41/2018/10.).

¹⁹ Debreceni Ítéletábra Bf.I.240/2020/80. szám.

²⁰ „[U]talni kell arra is, hogy a vádelv a vád és az ítélet tényállása közötti ún. teljes történeti azonosságot nem követeli meg. Ettől eltérő értelmezés mellett a bíróság ténymegállapító tevékenysége nem lenne több, mint a vádban szereplő tények helyességének ellenőrzése, holott a bizonyítás során – a terhelő tények hivatalból történő bizonyításának fel nem róható elmulasztása kivételével – a bíróságnak az 1998. évi XIX. törvény 75. § (1) bekezdésének megfelelően a tényállás hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázására kell törekednie (Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.319/2007/5.szám.). Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a bíróság feladata az igazságszolgáltatás, a perbíróság ezért nem szorítkozhat csupán a nyomozás megismétlése által a vád kontrolljára. A bírói hatalom lényege a tényállás vádelvi keretek között történő szabad, befolyásmentes megállapítása, melynek célja nem vitásan az igazság felderítése is. Az anyagi igazság elve ugyan az 1896. évi XXXIII. törvény cikk (Bp.) rendelkezéseitől eltérően

az egyes tények, melyeket a bíróság az ítéletében egymásra következően megállapít megfelelnek az objektív valóságnak. Az objektív valóságnak megfelelő tények egymásutánosságára természetesen kihat az, hogy a bíróság a vád bizonyítása érdekében csak azt a bizonyítási eszközt köteles beszerezni vagy megvizsgálni, amelyet a vádló indítványoz. A törvény ezzel egyértelműsíteni törekszik azt a helyzetet, amit a régi Be. azon rendelkezésre eredményezett, miszerint a bíróságnak a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekednie, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására.²¹ Az ítélőtábla ezen határozatában kifejtett álláspont szerint *azt ugyanis a bizonyítási eszköz megvizsgálása nélkül általában nem lehet előre eldönteni, hogy az abból származó bizonyíték a vádat alátámasztja-e vagy sem.*²² A törvény szerint a bíróság ugyan indítvány hiányában bizonyítékbeszerzésre és -megvizsgálásra nem köteles azonban nincs elzárva a bíróság attól, hogy a múltbeli események minél pontosabb, hiánytalanabb tisztázása végett indítvány nélkül is, azaz hivatalból²³ bizonyítási eszközt szerezzen be, vizsgáljon meg és értékelje az ebből szerzett bizonyítékot.

Ez az érvelés gyakorlatilag a törvényhely nyelvtani értelmezését követi, amely szerint a Be. vonatkozó jogszabályhelye nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy a bíró saját meggyőződése szerint értelmezze e szabályokat, így, amennyiben a bíró szemléletéhez a tényállás maradéktalan felderítésében megnyilvánuló aktívabb bizonyítási tevékenység párosul, és úgy ítéli meg, hogy a megalapozott tényálláshoz szükséges további bizonyítékokat megvizsgálnia, úgy ettől nem lesz elzárva. Viszont arra is lehetősége van – a megalapozottság szabályaival összhangban –, hogy kizárólag az előterjesztett bizonyítékok és indítványok keretei között döntsön a bűnösség kérdé-

sében, de túlbizonyításra semmiképpen nem kényszerül.²⁴

Ezt az értelmezést támasztja alá egyebekben például a Bencze–Márki–Zsoldics által a fent említett kérdés tekintetében készített összehasonlító kutatás is, amelynek egyik következtetesként szintén megállapításra került, hogy a kontinentális jogrendszerek mindegyikében alapelveként érvényesül a bíró tényállás felderítésére vonatkozó kötelezettsége, függetlenül attól, hogy az eljárás bármely szereplője indítványozott-e bizonyítást az adott kérdésben, vagy sem. Így tehát, amennyiben a bíró úgy ítéli meg, hogy elengedhetetlenül szükséges egyes – a vádló, illetve védő által elő nem terjesztett – bizonyítékok megvizsgálása a megalapozott ítélethez, úgy erre lehetőséget kell biztosítani.²⁵

VI. Befejezés

Legelőször is le kell szögezni, hogy a hatékonyságnövelés jogszabályi feltételeinek megteremtése semmiképp nem sértheti a törvényességet, nem sérülhetnek az egyéni jogok. Az alkotmányosság csorbát szenvedése ugyanis nagyobb veszélyt jelent a társadalom számára is, mint akár maga a bűnözés jelensége.

Álláspontom szerint a figyelemmel kell lenni arra is, hogy a tisztességes eljáráshoz való alkotmányos alapjogból levezethető alkotmányos követelmény az állami büntetőigény érvényesítése is, hogy a büntető igazságszolgáltatás betölthesse azon szerepét, hogy a társadalmi békés együttélés megteremtését támogassa. Másképp fogalmazva, biztosítani kell a társadalmat arról, hogy kellő súllyal vonják felelősségre azokat, akik megszegték társadalom normáit. Ugyanis amennyiben ezen szerepét nem tölti be az ítélkezés, az véleményem szerint nagyobb mértékben befolyásolja károsan az igazságszolgáltatás tekintélyét is, mint a büntetőigény elbírálásának esetleges elhúzódása. Vagyis alapvető, hogy az eljárás jó ütemben haladjon előre, de ez nem mehet a megfelelő szintű igazságszolgáltatási tevékenység biztosításának a rovására. Az észszerű időn belüli eljáráshoz való jog egy a tisztességes eljárás elemei közül, azonban további szempontjai fölött tehát nem szerzhet károsan elnyomó befolyást.

rően a jelenleg hatályos perjogban már nem alapeli, de a bíróságnak ettől eltekintve törekednie kell az igazság feltárására és nem csak processzuális értelemben.” (Debreceni Ítélőtábla Bf.II.458/2018/39.) (Hasonlóan még: Debreceni Ítélőtábla Bf.II.549/2014/19.; Debreceni Ítélőtábla Bf.II.790/2016/11.; Debreceni Ítélőtábla Bf.II.172/2017/111.; Debreceni Ítélőtábla Bf.II.358/2017/51.; Fővárosi Ítélőtábla 8.Bf.72/2014/17.; Fővárosi Ítélőtábla 8.Bf.386/2016/61.).

²¹ Lásd még pl.: Debreceni Törvényszék Bf.349/2019/7.

²² Tehát a hivatalból bizonyítás eredményeképp beszerzett bizonyítékokkal kapcsolatban kérdést vehet fel, hogyan alakul ezek sorsa a büntetőeljárásban. Amennyiben a vizsgálat eredményeként a terhelt javára szolgáló bizonyítékról van szó, úgy a törvény 3. § (6) bekezdése egyértelmű eligazítást ad, mely szerint a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság köteles a terheltet mentő és a büntetőjogi felelősségét enyhítő körülményeket hivatalból figyelembe venni. Szabó Krisztián szerint ezen üdvözlendő rendelkezés az anyagi védelem hangsúlyosabb érvényesüléseként értelmezhető. (SZABÓ Krisztián: A védőhatóságról. In.: HOMOKI-NAGY Mária [főszerk.]: Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2018. 886. oldal).

²³ A Kúria a Bfv.I.1323/2018/20. számú határozatában (BH 2019.217.) is már kimondta, hogy a bíróság hivatalból is elrendelhet bizonyítást. (Lásd még: Kúria Bfv.II.359/2019/7.).

²⁴ ELEK Balázs: A bizonyítási teher változó szabályai és az észszerű kételesen túli bizonyosság. A tudós ügyész. Tanulmányok Bóc Endre 80. születésnapjára. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2017. 58. oldal.

²⁵ BENCZE Máttyás – MÁRKI Zoltán – ZSOLDICS Zsófia: A vádért viselt felelősség – egy összehasonlító vizsgálat tanulságai. Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke. Debrecen, 2014. 28–32. oldal. Angyal Pál szerint is a büntetőeljárás legfőbb feladata az igazság kiderítése, melynek biztosítékaként jelöli meg a bírói aktivitást, aki „részt vesz az adatok gyűjtésében”, a bizonyítékok szabad mérlegelését, továbbá a perorvoslatok „használatát”. (ANGYAL Pál: A magyar büntető eljárásjog. Kézirat gyanánt. Budapest, 1937. 30–32. oldal).

Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra is, hogy az ésszerű időt meg nem haladó eljárás valójában inkább a hatóságok érdeke, mert a jelenlegi jogszabályi környezetben akkor, amikor egy ügy már tárgyalási szakba fordul át, a terheltnek éppen az időmúlás az érdeke, mivel az számára kedvezően hathat ki a büntetés kiszabására. Még a tárgyalási szak előtt, vagyis alapvetően a nyomozás során és az előkészítő ülésen lehet a vádlottaknak az az érdeke, hogy rövidebb időn belül fejeződjön be az eljárás, mert a jogalkotó ezt különösen az előkészítő ülés keretében tehető mértékes ügyészi indítványhoz kapcsolódó súlyosabb szankció alkalmazásának tilalmával „motiválja”.

Az új Be. rendelkezései közül különös figyelmet érdemel tehát az *előkészítő ülés jogintézménye*, hogy vajon az előkészítő ülésen történő beismerő vallomás elfogadásának azon következménye, hogy emiatt olykor igen komoly mértékben enyhébb szankció alkalmazására kerülhet sor, elősegíti-e a Btk. 79. §-ában írt büntetési célok kiteljesedését. Itt az a morálisnak is tekinthető büntetőpolitikai kérdés vetődik fel, hogy egy időszerűen alkalmazott enyhe büntetésnek (intézkedésnek) hathatósabb visszatartó ereje van-e, mint egy akár évekkel későbbi súlyosabb szankciónak. Véleményem szerint az előkészítő ülésen történő, a büntetőeljárás konszenzuson alapuló lezárásának lehetnek veszélyei társadalmi igazságosság érvényesülésére nézve, ha egy enyhébb büntetés okán a terheltten kívül álló társadalom tagjai úgy ítélik meg, hogy valójában nem is kapott büntetést az elkövető. Hangsúlyos szerepbeli fordulat történt az előkészítő ülés kapcsán abban is, hogy nem lehet abban a helyzetben a bíróság, hogy az ügyész büntetés mértékére tett – törvényes, de a bíró megítélése szerint nem igazságos (enyhe) – indítványa „hibáját kiküszöbölve”, a beismerő nyilatkozat elfogadásának feltételei fennállásának ellenére valamilyen módon kikerülje a mértékes indítvány miatti kötöttséget. Az ügyész tehát jelenleg abba a helyzetbe kerülhet, hogy döntően uralhatja a kiszabandó büntetés mértékét. Érdekes, hogy éppen a büntetéskiszabásnál – ahol „kicsúcsosodik” a büntetőeljárás – eltérést meg nem engedve kötve van a bíróság az ügyészi indítványhoz.

Az előkészítő ülésen befejezés – mint az eljárás gyorsítását célzó jogintézmény – több vádlott ellen, anyagi jogilag egymáshoz szorosan kapcsolódó elkövetési magatartásai miatt folyó büntetőeljárásban a beismerő vádlottnak az ésszerű időn belüli elbí-

ráláshoz való joga mellett azonban felveti a tagadó vádlott *pártatlan bíróhoz való jogát és az ártatlanság vélelmének kérdéskörét*. Akkor vetődik ez fel, ha ilyen ügyben a bíróság a védekező vádlott-társ nyilatkozatára tekintet nélkül a beismerő vádlott nyilatkozatát elfogadja. Ebben az esetben ugyanis felmerülhet akár az is, hogy azon többvádlottas büntetőügyekben, ahol a vádlottak cselekvősége szorosan összefügg, és az elkövetési magatartás egymást kiegészíti, sérül a pártatlan bírósághoz való alapvető jog, ha a bírói tanács az előkészítő ülésen az ügy iratai alapján a vádlott beismerését elfogadja, majd ezt követően ugyanazon bírói tanács folytatja a tárgyalást a bűnösségét el nem ismerő vádlottak vonatkozásában, amelyben a bizonyítás körét ugyanazon ügyiratok képezik.

Hangsúlyos kérdés az új Be. rendelkezései közül a *korlátozott felülbírálat jogintézménye* is, hogy az miképp jelenik meg a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog részjogosítványait képező tisztességes tárgyaláshoz való jog, ésszerű határidőn belüli elbíráláshoz való jog és a terhelt önrendelkezési jogának egymáshoz való viszonyában. Egyfelől ugyanis a teljes körű felülbírálat szükségszerűen az eljárás időszerűsége ellen hat, azonban a korlátozott felülbírálat nem minden esetben teszi lehetővé a jogalkalmazói hibák kiküszöbölését és eredményezheti törvénysértő rendelkezéseket tartalmazó ítélet változatlanul hagyását a fellebbezési eljárásban.

Az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog követelménye összefügg az új Be. szabályrendszerét végig átható azon jogalkotói szándékkal is, hogy a bíróság hivatalból ne bizonyítson a vád javára. Tehát az időszerűsége törekvés még a *funkciómegosztás* elvével is összekapcsolódhat, szóba hozva, hogy a vádlott terhére történő bizonyításnak – ami egyértelműen kihat az időszerűsége, hiszen megnöveli a bizonyítási eljárás tartamát – miképp lehet helye.

A hatályos Be. azon szabálya, mely törvénynek megfelelőnek ismeri el azt is, hogy a prezentált bizonyítékok mellett a bíró hivatalból már nem kezdeményez további bizonyítást, de ugyanúgy azt is, ha mégis kezdeményez ilyet saját maga is indítvány nélkül, alaptörvényi aggályokat is felvethet.

Tehát felvetődik a kérdés, hogy előfordulhat -e olyan eset, amikor a bizonyítékok közvetlen megvizsgálásának (a tárgyalás közvetlensége elvének) az időszerűségi követelményekkel szembeni előtérbe helyezése maradéktalanul indokolt.